

Constantijn Huygens (1596-1687), liedjes en gedichten

Vragen en opdrachten voor de leerlingen

Constantijn Huygens en zijn vijf kinderen, geschilderd door Adriaen Hanneman. (Publiek domein) Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Constantijn_Huygens

Teksten

1. Lied: 'Kan mijn schip niet kwalijk gaan

't Kan mijn Schip niet kwalijk gaan,
'k zie mijn Ster in 't oosten staan,
mijn Morgensterre;
stuurman hou vrij oostwaarts aan,
Het land en is niet verre.

't Oosten waar de zon ontslaapt,
waar Aurora haar parels raapt,
het heldere oosten,
heb ik lang tevergeefs begaapt,
belooft mij nu te troosten.

Al mijn aanzicht was een plas,
nu is 't droger dan 't ooit was,
met bei zijn kranen.
Wat zijn druppels van glas
bij zulk een zee van tranen?

Zulk een zee heeft Sterre gedroogd,
en mij maar van ver beogd,
ver uit het oosten,
komt zij eens ter middag hoogt,
denk hoe ze mij zal roosten.

Sterke Ster, sta verder af,
uw' mededoogen valt te straf,
't is niet te lijden
dat die mij het leven gaf
het leven zou besnijden.

Maar besnijdt mij 't leven vrij,
sterke Sterre, sta neven mij,
verlies ik 't leven,
zulk een levend licht als jij
zal licht nieuw leven geven.

't Kan niet slecht gaan met mijn schip,
'k zie mijn Ster in het oosten staan,
mijn morgenster;
stuurman, richt je schip oostwaarts,
het land is vlakbij.

't Oosten, waar de zon ontwaakt,
waar Aurora haar parels raapt,
het heldere oosten, waar ik lange
tijd tevergeefs naar gekeken heb,
dat belooft mij nu te troosten.

Mijn leven was een tranendal, maar
nu is het droger dan het ooit was,
mijn beide ogen zijn droog.
Wat zijn de dauwdruppels vergeleken
bij zo'n zee van tranen?

Zo'n zee heeft Sterre drooggelegd,
terwijl ze me maar van ver heeft
aangekeken uit het oosten,
als ze 's middags hoog staat, bedenk
eens hoe ze me dan zal 'roosteren'.
(Vergelijk Engels: 'to roast'.)

Sterke Sterre, neem meer afstand,
uw sympathie is te sterk,
't is niet te verdragen,
dat diegene die mij het leven gaf,
daarna mijn leven zou verkorten.

Maar verkort mijn leven maar,
sterke Sterre, sta naast mij,
mocht ik het leven verliezen,
dan zal zo'n levend licht als jij
mij wellicht nieuw leven geven.

<p>Vuur, en meer als mensen-pijn zullen al mijn wensen zijn In uw handen, Sterre, brengt uw vuur bij 't mijne, het zal te heter branden.</p>	<p>Vurig, en meer dan mensenpijn, zullen al mijn wensen zijn in jouw handen. Sterre, breng jouw vuur bij 't mijne, dan zal het heter branden.</p>
--	---

http://www.liederenbank.nl/sound_extern.php?recordid=94350

1. Stel dat je een nieuwe koosnaam voor je geliefde hebt gevonden. Je noemt haar nu niet alleen 'mijn schat', maar ook 'mijn ster', zonder daarbij te denken aan een filmster of een popster. Op grond van welke eigenschappen zou je je lief een ster kunnen noemen? Vul het onderstaande lijstje aan.

- Ik noem je 'mijn ster' omdat...
- Ik noem je 'mijn ster' omdat...
- Ik noem je 'mijn ster' omdat...

Wat je nu hebt gedaan, is het verklaren van beeldspraak. Je legt uit wat de metafoor 'ster' voor jou betekent. Je kunt je eigen verklaringen van die beeldspraak daarna vergelijken met die van de andere leerlingen.

2. Ook Huygens noemde zijn geliefde in zijn gedichten 'mijn ster'. Die geliefde was Suzanna van Baerle, met wie hij op 16 april 1627 trouwde. Hij had zich wel veel moeite moeten getroosten om Suzanna van Baerle te veroveren. Velen, onder wie zijn eigen broer Maurits en Pieter Corneliszoon Hooft, hadden tevergeefs haar hand gevraagd. De vrijage was voor Constantijn geen vrolijke tijd. 'Al mijn aangezicht was een plas', staat er in het lied, en dat betekent dat hij dikwijls heeft moeten huilen. Als Suzanna hem dan het jawoord geeft, verkeert Constantijn in de zevende hemel: hij heeft nu eindelijk zijn 'Sterre' gekregen. In dit lied geeft hij uiting aan zijn gevoelens. Lees en beluister nu het lied. De link naar de muzikale interpretatie staat onderaan de tekst.

3. In vrijwel elke strofe wordt een betekenis aan de metafoor 'ster' gegeven. In sommige strofen gaat het niet om een totaal nieuwe betekenis, maar een aspect van een al genoemde betekenis. Probeer die betekenissen te achterhalen en noteer per strofe de betekenis die aan de orde is. Het hoeft dus niet in elke strofe een totaal andere betekenis te zijn. Soms werkt Huygens een bepaalde betekenis verder uit.

2. Lied: Hoe is 't beloven

<p>Hoe is 't beloven van ons vergaren zo haast verstoven met wind en baren? Ai, eigen Sterre, die mij van zo verre ziet en toch niet ziet: ai Sterre waarom en verschijn je niet?</p> <p>Het zoet verbeiden van jouw genaken kon mij het scheiden min bitter maken. Maar stoute Sterre, die je toen zo verre van ontrouw geliet: ontrouwe Sterre, jij en meende 't niet.</p> <p>Zoek ik in 't hoge van 's hemels ronden, straks zegt mijn oge: jij bent gevonden. Maar schoonste Sterre, die ik van zo verre zon en maan benij: maar Sterre, daar en is er geen als jij.</p> <p>Ga ik beneden langs 't aardrijk werren, straks zegt de rede: daar staan geen sterren. Ai aardse Sterre die ik eens zo verre van de hemel koos: kom, Sterre, en maak de rede redeloos.</p>	<p>Hoe is de belofte van ons samenzijn zo vlug vervlogen met de wind en de golven? Ai, Sterre, die mij van zo ver aan de kook brengt ('zieden') en toch niet ziet: waarom verschijn je niet?</p> <p>Het stilletjes wachten op jouw komst kon voor mij het laatste afscheid minder bitter maken. Maar stoute Sterre, die toen zo weinig liet vermoeden dat je ontrouw zou zijn: ontrouwe Sterre, je meende 't niet.</p> <p>Als ik in de hoogte zoek van de hemelse sferen, dan zegt mijn oog meteen: je bent gevonden. Maar mooiste Sterre, die ik van zo ver benijd dat je stralender dan zon en maan bent: maar Sterre, er is geen enkele als jij.</p> <p>Als ik beneden op de aarde ga zwerven, dan zegt mijn verstand meteen: daar staan geen sterren. Ai, aardse Sterre die ik ooit ver van de hemel heb gekozen: kom, Sterre, en weerleg mijn redenering.</p>
---	--

1. Is het je ooit overkomen dat je vriend of vriendin niet op een afspraak verscheen? Hoe kwam dat? Hoe heb je dat toen ervaren?

2. Lees nu deze korte informatieve tekst: Op 6 april 1627 trouwde Constantijn Huygens met een achternichtje van zijn moeder, de rijke Suzanna van Baerle, die hij in zijn gedichten 'mijn Sterre' noemde. Dit lied werd geschreven op 13 augustus 1634 in Nijmegen, terwijl hij druk bezig was met allerlei werkzaamheden, waarschijnlijk politieke activiteiten. Hij had een afspraak gemaakt met zijn vrouw om van Amsterdam naar Nijmegen te komen, maar om de een of andere reden was zij niet op de afspraak verschenen.

2. Beluister nu de muzikale versie van het gedicht in de uitvoering van de Camerata Trajectina en volg daarbij de tekst. Ga na of je met behulp van de vertaling helemaal kunt begrijpen wat er staat.

Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=2G0cHyktw90>

3. Het gedicht bestaat uit vier strofen en het lijkt uiterst eenvoudig, maar het is een knap staaltje van parallelle en antithetische verstechniek. Elke strofe bestaat uit vier verhalende versregels, gevolgd door een aanspreking, die ook uit vier regels bestaat. Er is echter een subtiel verschil tussen de eerste twee en de laatste twee strofen. Om dat verschil te achterhalen moeten we gebruik maken van de zinsontleding. Ga na wie het onderwerp is en wie het lijdend voorwerp is in het tweede deel van strofe 1 en 2 en in het tweede deel van strofen 3 en 4. Wat constateer je?

4. In overeenstemming met die grammaticale structuur wisselt de inhoud van de boodschap aan Sterre, die de dichter in laatste regel van iedere strofe geeft. Wat soort boodschap geeft de dichter aan Sterre in strofen 1 en 2 en in strofen 3 en 4?

5. Ook tussen de eerste en de laatste strofe en tussen de twee middelste strofen is er telkens een grammaticale parallellie. Verklaar.

6. In de twee laatste strofen vinden we naast parallellie in de zinsbouw ook een inhoudelijke tegenstelling. Welke?

7. De dubbele betekenis van 'ster' als hemellichaam en als koosnaam voor de geliefde, geeft de dichter de mogelijkheid om voortdurend met die betekenissen te spelen: je ziet mij en je ziet mij niet, ik vind je (aan de hemel) en ik vind je niet (op de aarde), je bent een hemelse ster (dicht bij zon en maan) en tegelijkertijd ook een aardse ster (dicht bij mij). Verklaar.

8. De tekst is geschreven op de melodie van het Spaanse lied *Luz de mi alma*, wat betekent 'licht van mijn ziel'. Is de titel van dat Spaanse lied ook van toepassing op dit gedicht? Meer informatie over de nogal gekunstelde melodie is hier te vinden:

<http://www.liederenbank.nl/liedpresentatie.php?zoek=94351&lan=nl>

9. Het mislukken van afspraken tussen geliefden is ook het thema van het gedicht 'Verliefd' van Eddy van Vliet (1942-2002), dat als volgt begint:

Zo gaat het, zo ging het en zo zal het altijd gaan.

Afspreken in cafés op de sluitingsdag.

Aan de verkeerde zijde van bruggen staan.

Tussen duim en wijsvinger, als brandende as,
het fout begrepen telefoonnummer.

Parken te nat, hotels te vol, Parijs te ver.

Liefde als een veelvoud van vergissingen.

Wat kan er zoal fout gaan bij het maken van een rendez-vous volgens dit gedicht?

10. Het gedicht eindigt als volgt:

Onbeholpen woorden als zo-even op zak en

zoveel zin om, los van de wetten

van goede smaak en intellect, te schrijven

dat van de stad waar je elkaar voor het eerst zag,

een plattegrond bestaat, waarop een kus,

die het nauwelijks was, geregistreerd werd.

De kortstondigheid van de liefde en de misverstanden omtrent liefde lijken deze strofe te beheersen. Verklaar.

Hier kun je de Eddy van Vliet het gedicht horen voorlezen:

<https://www.youtube.com/watch?v=Uwhy4e3HFYQ>

2. Sonnet: Op de dood van Sterre

Of droom ik, en is het nacht, of ís mijn Ster verdwenen?
 Ik waak, en 't is hoog dag, en zie mijn Sterre niet.
 O hemelen, die mij haar aangezicht verbiedt,
 spreek mensentaal, en zeg waar is mijn Sterre henen!

De hemel slaat geluid, ik hoor hem door mijn stenen,
 en zegt: mijn Sterre staat in 't heilige gebied,
 waar zij de Godheid, waar de Godheid haar beziet,
 en, voegt het lachen daar, belacht mijn ijdel wenen.

Nu, dood, nu, snik, meteen verschenen en voorbij;
 nu, doorgang van een steen, van een gesteent, ten leven;
 dun schutsel, sta nabij; 'k zal 't u met dank vergeven.

Kom, dood, en maak mij korts van deze koortsen vrij.
 'k Verlang in 't eeuwig licht tezamen te zien zweven
 mijn heil, mijn lief, mijn lijf: mijn God, mijn Sterre en mij.

Vertaling

Ofwel droom ik en is het nacht, ofwel is mijn Sterre echt verdwenen? Ik ben wakker, het is volop dag en ik zie mijn Sterre niet. O hemel, die mij verhindert haar te zien, spreek mensentaal en zeg mij waar mijn Sterre naartoe is!

De hemel laat van zich horen, ik hoor hem door mijn klagen heen, en hij zegt dat mijn Sterre zich in de hemel bevindt, waar zij God kan zien en God haar kan zien, en, als je daar mag lachen, dan lacht ze om mijn zinloos wenen.

Dood, nu eens een doodssnik, die ineens komt en weer voorbij is, dan weer de doorgang van de doodsteen op het graf, van de laatste adem naar het eeuwige leven, dunne afscheiding (van de grafsteen), kom nu dichterbij; ik zal er u dankbaar om zijn.

Kom, dood, en verlos mij binnenkort van dit koortsachtig verlangen. Ik verlang ernaar om samen in de hemel te zien vertoeven: mijn heil, mijn lief en mijn lichaam, d.w.z. mijn God, mijn ster en mij.

Afbeelding: *Dubbelportret van Constantijn Huygens en echtgenote Suzanna van Baerle* door Jacob van Campen, ca. 1635. Het echtpaar houdt een muziekblad in de hand: symbool voor het harmonisch huwelijk én verwijzing naar het gezamenlijk musiceren. (Publiek domein)

Bron:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Constantijn_Huygens#/media/Bestand:Jacob_van_Campen_002.jpg

1. Lees eerst de volgende informatie over de biografische achtergrond van het gedicht: Op 13 maart 1937 brengt Suzanna haar vijfde kind ter wereld, een dochtertje, dat dezelfde naam krijgt als zij. Eind maart wordt ze ernstig ziek. Zes weken zweeft ze tussen leven en dood en leeft Constantijn tussen hoop en vrees. Op zondag 10 mei overlijdt ze. De slag was zo hard voor Constantijn, dat hij maandenlang geen versregel meer kan opschrijven. Hij zoekt afleiding in de lectuur van Petrarca, die de dood van zijn Laura bezong in het Italiaans en haar eveneens zijn Stella (ster) noemde. Zijn verlangen om haar te volgen in de dood, verwoordt hij in dit sonnet, dat gedateerd is: '24 januari 1638', en waarvan de ondertitel luidt: 'Cupio dissolvi', d.w.z. 'ik wens te sterven', een citaat uit de brieven van Paulus.

2. Lees nu het gedicht en maak daarbij gebruik van de vertaling. In dit gedicht wordt een vergelijking gemaakt tussen zijn 'Sterre' en de planeet Venus, die bekend staat als zowel de 'morgenster' als de 'avondster'. De morgenster verdwijnt overdag en de avondster 's nachts. Waar vinden we dit kenmerk van Venus terug in de eerste twee versregels?

3. Sterre is helemaal verdwenen, ze straalt niet meer aan de sterrenhemel, maar in de hemel van God. Daarom gebruikt de dichter het meervoud 'hemelen'. Hoe reageert Sterre in de hemel op het verdriet van de dichter?

4. Het gedicht is een sonnet. Het rijmschema is van het Italiaanse type: abba abba cdd cdc. De verzen zijn alexandrijnen. Waar vindt de wending plaats? De wending zorgt voor een tegenstelling tussen het octaaf en het sextet. Verklaar.

5. Bespreek de volgende stijlfiguren:

5.1. de parallelle tegenstellingen in de eerste twee versregels.

5.2. de retorische aanspreking van de hemel.

5.3. het chiasme in vers 7.

5.4. de tegenstelling tussen 'lachen' en 'wenen' in vers 8,

5.5. de opsomming in de herhaaldelijke aanspreking van de dood,

5.6. de woordspelingen in de combinatie van 'steen' en 'gesteen' en van 'korts' en 'koortsen'.

5.7. de drievoudige parallellie in de laatste versregel.

5. 8. het gebruik van het het woordje 'nu', dat driemaal herhaald wordt op regel 9 en 10 en telkens een andere betekenis heeft: 'op dit ogenblik', 'nu eens' en 'dan weer'.

6. De tussenzin 'voegt het lachen daar' (vers 8) wordt door Kruithof een fout genoemd: het is alsof de hemel zelf niet weet wat daar wel en niet welvoeglijk is. Anders gezegd: de dichter verstoort de 'godsspraak' door er zelf doorheen te praten. Ben je het daarmee eens? Vermindert dit volgens jou de waarde van het gedicht? Motiveer je antwoord.

7. Vergelijk dit sonnet met het gedicht 'Kinder-lijk', dat Joost van den Vondel schreef naar aanleiding van het overlijden van zijn zoontje Constantijn in 1632. Waar vinden we in dit gedicht een vergelijkbare visie op de dood? Wat is er verschillend?

Joost van den Vondel, *Kinder-lijk*

<p>Constantijntje, 't zalig kijntje, cherubijntje, van omhoog de ijdelheden hier beneden uitlacht met een lodderoog. Moeder, zeit hij, waarom schreit gij, waarom greit gij op mijn lijk? Boven leef ik, boven zweef ik, engeltje van 't hemelrijk. En ik blink er, en ik drink er 'tgeen de schinker alles goeds schenkt de zielen, die daar krielen, dartel van veel overvloeds. Leer dan reizen met gepeizen naar paleizen, uit het slik dezer werrelt, die zo dwerrelt. Eeuwig gaat voor ogenblik.</p>	<p>Constantijntje, het kindje in de hemel, een engeltje van boven, dat de leegheid van het leven, hier beneden, uitlacht met een vriendelijke blik. 'Moeder,' zegt hij, 'waarom ween jij? Waarom huil je over mijn lijk? Boven leef ik, boven zweef ik, als een engeltje van het hemelrijk. En ik blink er, en ik drink er wat de schenker van al wat goed is (=God) aan de zielen schenkt die daar krioelen, vrolijk van veel overvloed.' Leer dan in gedachten reizen naar de hemelse paleizen, uit het slik van deze wereld, die zo verwarrend is. De eeuwigheid overtreft het ogenblik.</p>
--	---

Zie: <https://www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/130475/joost-van-den-vondel-gedichten-lesidee/>

Afbeelding: Peter Paul Rubens, *De hemelvaart van Maria*. De voorstelling van de zielen van de gelukzaligen als zwevende figuren tussen de engelen in de hemel is typisch voor de barok. (Publiek domein)

Bron:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Tenhemelopneming_van_Maria#/media/Bestand:Baroque_Rubens_Assumption-of-Virgin-3.png

Huygens is natuurlijk niet de eerste dichter geweest, die verzen schreef over de dood van zijn geliefde. Petrarca was hem daarin voorgegaan en een van de bekendste verhalen uit de antieke mythologie gaat over de zanger Orpheus, die op zoek ging naar zijn gestorven geliefde Euridyce in de onderwereld. Ook in de hedendaagse literatuur vinden we dit thema vaak terug.

We geven als voorbeeld een sonnet van Gerrit Achterberg (1905-1962), getiteld 'Code'.

De levenskracht die gij eenmaal bezat
verdeelt zich nu over het abc.
Ik combineer er sleutelwoorden mee
en open naar uw dood het zware slot.

Het is, in 't vers, de figuratie: God,
te vinden met de letters g, o, d,
in deze volgorde, maar niet per se,
ook andere formaties kunnen dat.

Iedere serie, elke schakeling,
uit welke taal genomen, is geschikt,
zolang ze in de juiste spanning staat.

De dichter, onder 't schrijven, weegt en wikt
op leven en dood een schermutseling,
totdat de deur eindelijk open gaat.

1. Omschrijf de inhoud van het gedicht.
2. Kun je een wending in het gedicht aanwijzen?
3. Net als Huygens probeert Achterberg zijn verloren geliefde terug te winnen met de hulp van God. Maar er zijn een heleboel verschillen tussen wat Achterberg doet om dat te bereiken en de wijze waarop Huygens daarvoor te werk gaat. Noem die verschillen. Ook de voorstelling van God is in de beide gedichten totaal verschillend. Geef die verschillen aan in het beeld van God en in de wijze waarop met God (of met de hemel) wordt gecommuniceerd. Verklaar.

Extra: epigrammen van Constantijn Huygens

Huygens was een taalvirtuoos. In zijn gedichten wemelt het van de woordspelingen, grappige omkeringen, vreemde combinaties en cryptische formuleringen. Deze spitsvondigheid treft men in zijn gehele oeuvre aan, maar ze valt misschien nog wel het meest op in zijn epigrammen of puntdichten. Een epigram een kort gedicht, bondig van formulering, dikwijls met een pointe. Huygens zelf noemde het een 'sneldicht'. De Romeinse dichter Martialis was de grootste epigrammendichter uit de klassieke oudheid.

Huygens heeft allerlei soorten epigrammen geschreven, niet alleen over specifieke thema's uit de epigramtraditie, maar ook epigrammen voor of over een bepaald persoon. Sommige hebben een serieuze toon, andere zijn humoristisch, weer andere zijn religieus en er zijn er ook die ronduit plat zijn.

Dromen

Ik denk overdag dat ik droom,
 ik droom 's nachts alsof ik zag.
 Was het 's nachts zo donker niet,
 en niet zo licht bij dag,
 't ware lastig uit de droom
 van deze dromen te komen:
 Of mijn droom denken is,
 of mijn gedachten dromen!

Dromen en denken

Dromen is denken zonder verstand,
 Denken is dromen met open ogen:
 Beide zijn vodden uit ener hand,
 Waar men op vertrouwt, men is bedrogen.

Engelse Nel

Jan malde wat met Nel, en 't was wel met haar wil;
 Nochtans deed ze niets dan roepen: 'Stil, Jan, stil!'
 Maar Jan kon meer dan Diets en hield haar bij haar pak:
 Nel was van Londen, en 't was Engels dat ze sprak.

Websites

<https://www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie/dichters-uit-het-verleden/constantijn-huygens-1596-1687>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/constantijn-huygens>

<https://literatuurmuseum.nl/overzichten/activiteiten-tentoonstellingen/pantheon/constantijn-huygens>

<https://web.archive.org/web/20130612091959/http://www.letterkundigmuseum.nl/Default.aspx?tabid=92&BiographyID=84&BiographyName=ConstantijnHuygens&Mode=BiographyDetails>

<https://www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie/dichters-uit-het-verleden/constantijn-huygens-1596-1687/tovenaarsmettaal-deepigrammen-enpunctichten-van-huygens>

<http://wijsheidkrachtschoonheid.blogspot.com/2013/08/normal-0-21-false-false-false-nl-x-none.html>

<https://collignon.tv/op-dood-sterre/>